

Παρίσιοι.

Εἰς Παρισίοις διεδεχόμενην τὸν κ. Θεόδωρον Δηλιγιάννην, μετακληθέντα ὑπὸ τοῦ ἑξαδέλφου του Πέτρου Δηλιγιάννη, Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, μὴ ἔχοντος πολλὴν ὑπόληψιν εἰς αὐτοῦ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα. Γραμματεὺς δὲ τῆς Πρεσβείας ἦν ὁ κ. Ῥώκ, ἐκ Γάλλων καταγόμενος, υἱὸς τοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας Γάλλου Προξένου ἐν Ἀθήναις, γνώριμος καὶ φίλος μου, ἀφ' ὅτου ὑπηρέτει ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, νυμφευθεὶς δὲ τὴν Ἰταλίδα ἐκ πατρός, Ἑλληνίδα δ' ἐκ μητρὸς κόμισσαν Ῥιβαρόλλ. Προσετέθησαν δ' εἰς τὴν Πρεσβείαν, ὡς Ἀκόλουθοι, καὶ ὁ κ. Ξενοφ. Βαλαωρίτης καὶ ὁ κ. Σκαρμαγκᾶς, ἀμφότεροι εὐρωπαϊκῆς λαχόντες ἀγωγῆς, καὶ τοὺς τρόπους εὐπαρουσίαστοι, ἀλλ' Ἑλληνικῆς Παιδείας ἄμοιροι.

Ἀμ' ἀφιχθεὶς, ἐτηλεγράφησα τῷ κ. Ῥώκ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ· ἀλλὰ συνέπεσε ν' ἀποδημῇ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἦλθεν ὁ παρὰ τῇ Πρεσβείᾳ τότε ὡς προσωρινὸς Ἀκόλουθος διατελὼν νέος κ. Λεονάρδος, καὶ μετ' αὐτοῦ ἔδραμον ἀμέσως εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, ὅπου περιέμενον τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν ἀφίξιν τῆς οἰκογενείας μου ἐκ Βερολίνου. Δὲν ἔφθασεν ὅμως, καί, βοηθούμενος ἕκτοτε καὶ ὑπὸ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ τῆς Πρεσβείας, ἐζήτησα προσωρινὴν κατοικίαν δι' ἡμᾶς, καὶ ἐμίσθωσα τὸ δεύτερον πάτωμα τοῦ ξενοδοχείου τῆς Πειρουπόλεως εἰς τὴν ὁδὸν Caumartin, πρὸς 65 φρ. τὴν ἡμέραν, μετὰ τῆς τροφῆς, ἂν καλῶς ἐνθυμούμαι, μέχρις οὗ, ἀφιχθεῖσα καὶ ἡ σύζυγός μου, συμπράξῃ εἰς τὴν ὀριστικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν. Καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ὀρισμένην ὥραν ἀπερχόμενος εἰς τὸν Σταθμὸν, ἐδέχθην τέλος τὴν τετάρτην (Παρασκευήν, 23 Αὐγ]4 Σεπτ), εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὴν ἐκ Βερολίνου προελθοῦσαν οἰκογένειαν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπῆν τότε ἐκ Παρισίων, δι' ὃ ἔπρεπε νὰ περιμείνω τὴν ἐπιστροφὴν του, ἵνα ζητήσω νὰ παρουσιασθῶ καὶ μετὰ τοῦτο προβῶ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπισήμους ἐπισκέψεις.

Μόλις δ' ἤμην πρὸ δύο ἡμερῶν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, ὅτε μοὶ ἀνήγγειλαν τὴν ἐπίσκεψιν ξένου τινος, καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδον εἰσελ-

θόντα κύριον ὑψηλὸν καὶ εὖρωστον, μακρὸν πυροβόλον ἔχοντα εἰς τὰς χεῖρας. Παρουσιάσθη δὲ μόνος του ὡς ὁ Στρατηγὸς Βερδάν, Ἀμερικανὸς τὴν πατρίδα, καὶ τότε μοὶ ἐπῆλθεν εἰς τὴν μνήμην ὅτι ἐν Ἀμερικῇ, ὅτε ἐπολυπραγμόνουν περὶ ὅπλων, εἶχον ἀκούσῃ τ' ὄνομά του, ὡς ἐνὸς τῶν ἐφευρετῶν νέου ὅπλου. Τοῦτο δὲ καὶ τῷ ὄντι ἦλθε νὰ μοὶ ἐπιδείξῃ. Κατὰ παράκλησίν του δὲ τὸν ἐπεσκέφθην καὶ κατ' οἶκον, ὅπου πολλὰς μοὶ ἔδωκεν ἐξηγήσεις, καὶ ἐκεῖ ἐγνωρίσθην καὶ μετὰ τῆς τότε νέας καὶ χαριεστάτης συζύγου του, καὶ εἶδον τὰ ὠραῖα μικρά του κοράσια. Ἐκτοτε δὲ στενὴ συνεδέθη σχέσις μετὰ τῆς οἰκογενείας μου καὶ τῆς κ. Βερδάν, ἣν ἡ σύζυγός μου εἰσήγαγεν εἰς πολλὰς τῶν ἐπισήμων γαλλικῶν οἰκογενειῶν καὶ μεθ' ἧς συνηντήθημεν πάλιν ἐν Βερολίνῳ.

Ἦλθον δὲ τότε καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν σταθερῶς ἢ παροδικῶς ἐπιδημούντων ἐν Παρισίοις ὁμογενῶν, καὶ ἐν πρώτοις ἡ κ. Αἰκατερίνα Καρατζᾶ, τὸ γένος Ταβακοπούλου, ἀρχαία φίλη τῶν παιδικῶν μου ἡμερῶν, ἥτις καὶ οἰκίως συνεδέθη μετὰ τῆς οἰκογενείας μου, ἡ δ' εὐφυεστάτη καὶ θελκτικωτάτη μικρὰ τότε θυγάτηρ της, Μαρία, συνῆψε στενοτάτους δεσμοὺς φιλίας μετὰ τῆς ὁμήλικος θυγατρὸς μου Ζωῆς. Ἡ κ. Καρατζᾶ, διαζευχθεῖσα ἀπὸ τοῦ πρώτου συζύγου της ἐν Πειρουπόλει, ὅστις ἐρῶδέθη ὅτι καὶ τὴν ζωὴν της εἶχεν ἐπιβουλευθῇ, ἐνυμφεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὸν Κωνστ. Καρατζᾶν, ἄλλοτε Σύμβουλον τῆς Ἐπικρατείας ἐν Ἑλλάδι, εἶτα δ' ὡς ἑτερόχθονα ἀποβληθέντα τῆς ὑπηρεσίας, καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Πρέσβυν εἰς Βέλγιον διορισθέντα καὶ εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν. Ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἰωάννου τοῦ Καρατζᾶ, δι' ὃ καί, κατὰ τὸ Ὀθωμανικὸν ἔθιμον, ἐδικαιοῦτο νὰ φέρῃ τὸν ἀποδιδόμενον αὐτῷ τίτλον ἡγεμονόπαιδος (Prince). Ἀλλ' ἡ μετριόφρων χήρα του ἀπέφευγε αὐτόν, ὡς μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς τὴν ἀφελῇ δίαιταν, εἰς ἣν ἐβίαζεν αὐτὴν ἡ γλισχροτής τῶν πόρων της. Ἐν Παρισίοις κατῴκει τότε καὶ ἡ ἡγεμονίς (Princesse) Ὑψηλάντη, ἡ μήτηρ τοῦ μετὰ ταῦτα Πρέσβεως ἡμῶν ἐν Βιέννῃ, ἐμὴ δὲ δευτέρα ἑξαδέλφη, μετὰ τῆς θυγατρὸς της. Πολύτιμος δὲ δι' ἡμᾶς γνωριμία ἦν καὶ ἡ τοῦ κ. Πανᾶ, Ἑλλήνος ἱατροῦ, καὶ

παρ' αὐτοῖς τοῖς Γάλλοις πολλῆς ἀπολαύοντος ὑπολήψεως· καί, μεταξὺ τῶν διαπρεπόντων διὰ τὴν φιλολογικὴν αὐτῶν ἱκανότητα, καὶ δι' αὐτῆς τὴν πατρίδα των ὠφελούντων καὶ συνιστώντων, πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν κ. Σκυλίτην Ἰσιδωρίδην, ἀκαμάτως καλλιεργοῦντα τὰς μούσας, τὸν κ. Μάϊμαρ, πρῶτον ἐπιχειρήσαντα ἔκδοσιν ὥραίου καὶ πολυτελοῦς ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ μετ' ἀξιολόγων εἰκόνων, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ναυαγήσαντος εἰς τὸν σκόπελον τῆς ἀνισότητος τῶν εἰσπράξεων πρὸς τὴν δαπάνην· τὸν Ταγματάρχην τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κ. Νικολαΐδην, ὅστις εἶχε τὴν εὐφυΐαν ν' ἀποζῇ γράφων καὶ κατορθῶν νὰ ἐκδίδῃ καὶ νὰ πωλῇ γαλλικὰ μυθιστορήματα. Μετὰ τῶν ἄλλων δ' Ἑλλήνων ὀφείλω νὰ καταριθμήσω μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ τὸν κ. Α. Παρόδην. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, Κρητὸς τὸ γένος, εἶχε νυμφευθῇ Ἰταλίδα, ὃ δὲ νέος, ὡς Γαλλιστὶ ἀνατραφεὶς, ἔγραφε γαλλικὴν ποίησιν, ἀξίαν τοῦ λεπτοτέρου γαλλικοῦ καλάμου, καὶ τὰ ἔμμετρα αὐτοῦ γαλλικὰ δράματα ἔτυχον τῆς τιμῆς ἐπανειλημμένων παραστάσεων ἐπ' αὐτῆς τῆς λίαν φειδωλῆς καὶ ἀποκλειστικῆς σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου.

Ἐξ Ἀθηνῶν δ' ἦλθον ὀλίγον μετ' ἐμὲ Ἕλληνες, ἐν ἄλλοις ὃ ἐπίτροπος τῶν ὑποθέσεών μου καὶ ἐμὸς δικηγόρος κ. Κ. Βικέλας μετὰ τῆς θυγατρὸς του· ὃ ἄλλοτε πολυπραγμόνως μᾶλλον ἢ ἐμπείρως ἀναμιγνύμενος εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, ἥδη δ' ἡμίτυφλος καὶ περιαντολόγος γέρον Παπαδόπουλος ὁ Βρεττός, παραπονούμενός μοι, ὅτι φρικτῶς ὁ Γορτσακόφ τὸν ἠδίκησεν· ὃ κ. Παραμυθιώτης μετὰ τῆς ὥραίας συζύγου του, τῆς θυγατρὸς τοῦ συνταγματάρχου κ. Πάνου, ἥτις, ἄλλοτε μὲν, ὡς κόρη, μοὶ εἶχε χρησιμεύσῃ ὡς τὸ σωματικὸν πρωτότυπον τῆς ἡρωίδος τοῦ διηγήματός μου «Ἐκδρομὴ εἰς Πόρον», μετὰ ταῦτα δ' ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ Δουκὸς Tacher de la Pagerie, ἡ Κ^α Γεννάδη, θυγάτηρ τοῦ φίλου καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ συναδέλφου μου ἱατροῦ κ. Πάλλη. Εἰς ταύτης τὴν ἐπίσκεψιν ἀπελθὼν, ἅμα ἔμαθον τὴν ἀφίξιν της, δὲν τὴν εὗρον ἐν τῇ αἰθούσῃ· ἀλλ' ἰδὼν εἰς τὸ πέρας αὐτῆς θύραν ἠνεωγμένην, προῦχώρησα πρὸς αὐτήν, καὶ ἐγκύψας, εἶδον, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, κλίνην,

καὶ ἐν αὐτῇ ἀνακεκλιμένην νέαν λευκοφόρον, ἣτις μοὶ ἐφάνη καλλονῆς σπανίας. Ὑποτραυλίσας ἐπομένως αἵτησιν συγχωρήσεως, ἀπεσύρθη καὶ ἀνεχώρησα· ὅτε δὲ τὴν ἐπαύριον, ἐντυχὼν ἀλλαχοῦ τῇ Κ^α Γεννάδῃ, τῇ διηγήθην τί μοὶ συνέβη, γελάσασα μοὶ εἶπεν ὅτι ἡ νέα, ἣν εἶδον, ἦν μήτηρ οἰκογενείας, φίλη της, ἡ Κ^α Οἰκονόμου ἐκ Πατρῶν, συνοδεύσασα αὐτὴν εἰς Παρισίους, ἔνεκα τῆς πασχούσης ὑγείας της. Τότε δ' ἔμαθον προσέτι ὅτι μικρὸν δεκαετὲς κοράσιον ἐξαισίον καλλονῆς καὶ ἐξόχως εὐφυές, συνοδοιπορεῦσαν μετ' ἐμοῦ ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κεφαλληνίας, ἦν θυγάτριον τῆς Κυρίας ταύτης, μεθ' ἧς καὶ ἐγνωρίσθην, ἀφ' οὗ ἀνέλαβεν. Ἐπῆλθε δὲ μετ' οὐ πολὺ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ποτὲ Προέδρου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀξιωματικὸς κ. Μωραϊτίνης, ὅστις, μετὰ τῆς κυρίας ταύτης σχετισθεὶς, μετὰ τινα ἔτη ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα αὐτῆς, τὴν μικράν μου συνοδοιπόρον.

Ἀμέσως δ' ἐξ ἀρχῆς ἐπεδίωξα ὅσον ἐδυνήθην ἐπισήμων δημοσιογράφων τὴν γνωριμίαν, ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡμῖν ἤδη ἐν τῇ πόλει, ἣτις ἐκίνει τὸν μοχλὸν τῆς κοινῆς γνώμης τῶν ἐξηυγενισμένων ἐθνῶν. Καὶ τῶν μὲν δεχόμενος τὰς ἐπισκέψεις, τοὺς δ' αὐτὸς ἐπισκεπτόμενος, ἐσχετίσθην μετὰ πολλῶν, καὶ ἡγωνίσθην νὰ διαθέσω ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος γείτονά μου, τὸν ἐπιφανῆ ἐπιφυλλιδογράφον τῶν Débats, John Lemoine, τὸν Chédin τοῦ Constitutionnel, καὶ πλείστους ἄλλους, ἐν οἷς δὲν θέλω ν' ἀφήσω ἀμνημόνευτον, διὰ τὴν ἐνθερμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην του, τὸν τυφλὸν γέροντα Jules Roussy, ἀρχαῖον φίλον καὶ μεταφραστὴν τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Αὐτὸν τὸ θυγάτριόν του ὠδήγει πρὸς ἐμέ, ὡς ἄλλον Βελισάριον, ὅστις ὅμως, καθ' ὃ ἐνθουσιώδης νομιμόφρων καὶ τῆς ἐφημερίδος τῆς μερίδος ἐκείνης, τῆς Union, ἀρχισυντάκτης, δὲν ἐδύνατο πολὺ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ ἐπὶ τῆς Ναπολεοντοκρατίας. Ἐξήγουν δ' εἰς πάντας τὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος, τὰς προόδους αὐτῆς, ἀφ' ὅτου ἀπέσεισε τὸν ζυγόν, τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ νὰ προαγάγῃ αὐτῆς τὴν πρόοδον, καί, διανέμων αὐτοῖς καὶ ἅ πρὶν ἢ ἐγκαταλείψω τὴν Ἑλλάδα εἶχον ἐκδῶση φυλλάδια «La question d'Orient» καὶ «La Turquie ou la Grèce», πολλῶν ηὐτύχησα νὰ ὑπεκκαύσω τὸν φιλελληνι-

σμὸν καὶ νὰ κινήσω ὑπὲρ Ἑλλάδος τὸν κάλαμον. Ἄλλ' αἱ προσπάθειάι μου εἰς μίαν δυσκολίαν προσέκρουον, τὴν ἄρνησιν ἐξ Ἑλλάδος τοῦ νὰ δώσῃ οἶον δήποτε δεῖγμα εὐαρεσκείας εἰς τοὺς οὕτως ὑπὲρ αὐτῆς ὑπερμαχοῦντας, ἐπὶ τῷ, δυστυχῶς, ὥς ἔκ τινων παραδειγμάτων ἐγὼ αὐτὸς εἶδον, οὐχὶ πάντοτε ἀνυποστάτῳ φόβῳ, ὅτι τινῶν τὸ κινεῖν ἦν κυρίως ἡ ἐλπίς ἀμοιβῆς, ἰδίως διὰ παρασήμου, καὶ ὅτι ταύτης λαχόντες, ἀλλαχοῦ, ἴσως εἰς τὸ ἐναντίον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος, θὰ ἐστρέφοντο.

Πρῶτον δὲ κοινωνικὸν καθήκον, ὃ ἐξετέλεσα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφιξίν μου εἰς Παρισίους, καὶ ὃ ἡ καρδιά μοι ὑπηγόρευεν, ἦν νὰ γράψω τῷ Πρεσβευτῇ τῆς Γερμανίας, κόμητι Γόλτς, τῷ ἐξ Ἑλλάδος ἀρχαίῳ μου φίλῳ, ὅτε ἐκεῖνος μὲν ἐκεῖ ἀντεπροσώπευε τὴν Γερμανίαν, ἐγὼ δὲ διετέλουν Ὑπουργός. Ὅτε ἀπηρχόμην εἰς Ἀμερικὴν, τὸν εἶχον ἰδῆ ἅπαξ ἐν Παρισίοις ἐν ἄκρῃ ὑγείᾳ διατελοῦντα· ἀλλ' ἤδη, ἐκτός που τῶν Παρισίων, δι' ἀλλαγὴν ἀέρος μετακομισθεὶς, κατέκειτο ὑπὸ δεινοτάτης νόσου βασιανιζόμενος, καρκίνου εἰς τὴν γλῶσσαν, ὅστις καὶ εἰς ἀφασίαν καὶ σχεδὸν εἰς ἐντελῇ ἀτροφίαν τὸν κατεδίκαζε. Καὶ τότε μὲν μοι ἀπεκρίθη φιλοφρονέστατα, λέγων μοι καὶ ὅτι ἡ ὑγεία του βελτιοῦται. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἐναντίον συνέβη, καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς Γερμανίαν μετακομισθεὶς, ἀπεβίωσεν ἐκεῖ ἐν σκληροῖς βασάνοις.

Ἀφ' οὗ δ' εἰς τὸ ξενοδοχεῖον περὶ τὸν μῆνα διεμείναμεν, ἐμισθώσαμεν τέλος κατοικίαν, τὸ πρῶτον πάτωμα τοῦ ἐν Rue Vezelay ἀρ. 9 πρὸς 625 φρ. κατὰ μῆνα. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ, εὐαρέστως κειμένη εἰς ὁδὸν ἤσυχον, ἀλλὰ προσεχῇ τῇ κεντρικῇ λεωφόρῳ (Boulevard) Malesherbes, καὶ τῷ παραδείσῳ (parc) Monceau, ἀξιολόγῳ περιπάτῳ διὰ τὰ παιδιά, σύνοικον εἵχομεν, εἰς τὸν πρόσγειον δόμον, τὴν Princesse Beauveau, γείτονα δ' ἄμεσον τὸν κ. Λαβαλέττ, υἱὸν τοῦ μετ' ὀλίγον γενομένου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ γαμβρὸν τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Ρουέρ.

Μία δὲ τῶν πρώτων μου ἰδιωτικῶν ἐπισκέψεων ὑπῆρξε πρὸς τὴν Καν Λενορμάν, μεθ' ἧς στενὴν φιλίαν εἶχον συνδέσῃ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὃ υἱὸς αὐτῆς Φραγκῖσκος, μ' ἔφερεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἧς ἤμην μέλος ἀντεπιστέλλον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδό-

σεως τῶν Antiquités Helléniques. Ἦρχισα δὲ νὰ ἔρχωμαι τακτικῶς κατὰ Παρασκευὴν εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ τμήματος τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ μοὶ ἐδόθη ἔδρα σταθερὰ παρὰ τῷ Ρενάν, ὃν ἐπίσης ἐγνώριζον ἤδη ἐξ Ἀθηνῶν. Πολλάκις δ' ἐκ τῆς γειτνιασεως ὠφελούμενος, συνδιελεγόμην μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν ἰδεῶν του, καὶ ἐν ἄλλοις τῷ ἔλεγον περὶ τῆς **Ἱστορίας τοῦ Χριστοῦ**, ὅτι ἐθαύμαζον μὲν τὸ βιβλίον διὰ τὸ ἐξαίσιον ὕφος του καὶ τῆς συντάξεως αὐτοῦ τὰ προτερήματα, καὶ ὥς σύγγραμμα ἱστορικὸν θὰ εὕρισκον αὐτὸ ἀπαράμιλλον, οὐδὲ θὰ εἶχόν τι ν' ἀντιτάξω, ἅν, ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀπόψεως ἐντελῶς ἀφιστάμενος καὶ κατὰ μέρος αὐτὴν καταλείπων, δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἐδικαιοῦτο καὶ ν' ἀρνῆται αὐτήν. Εἰς ταῦτα δὲ μοὶ ἀπῆντα ὅτι ἤρνεϊτο μόνον τὰ ἐπὶ θαυμάτων στηριζόμενα, διότι τὰ θαύματα, παραβάσεις τῆς ὑψίστης τάξεως, ἀπέκρουεν ἡ ὀρθὴ κρίσις. Τῷ ἀντέταττον ὅμως εἰς τοῦτο, ὅτι, εἰς τῆς ὑψίστης τάξεως τὴν διάγνωσιν, ἀδυνατεῖ ν' ἀρθῇ ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν διάνοια, καὶ τὰς παραβάσεις αὐτῆς ν' ἀναγνωρίζῃ καὶ ἐκτιμᾷ ἡ βραχυτάτη ἡμῶν πείρα, τὸ ἀπειροστὸν οὖσα τῆς αἰωνιότητος. Ὅφείλω δὲ νὰ εἰπῶ ὅτι ὁ ἔξοχος ἀνὴρ οὐδόλως ὠργίζετο διὰ τὰς τοιαύτας ἐνστάσεις μου, καὶ ἐφαίνετο μάλιστα εὐαρεστῶν ἐπ' αὐταῖς.

Καὶ μετ' ἄλλων δὲ μελῶν τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐσχετίσθην ἢ ἀνενέωσα προγενεστέρας μου μετ' αὐτῶν σχέσεις, οἷον μετὰ τοῦ Egger, τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ de Heque, τοῦ Vincent, ὅστις μοὶ εἶχε πέμψη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ περὶ Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἀξιόλογον σύγγραμμά του, τοῦ Βέλγου νομισματολόγου de Witte. τοῦ καὶ ὥς λογίου καὶ ὥς ἀνδρὸς ἀξιολόγου Brunnet de Presle, τοῦ St Marc Girardin, ὅστις θερμῶς ἐνδιεφέρετο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ μοὶ ἔλεγε περὶ αὐτῆς ὅτι τὴν θεωρεῖ «ἀκατάστροφον» (indestructible), τοῦ Ἀσιανολόγου Mohle τοῦ Jourdan καὶ ἄλλων.

Εἰς ὑπόθεσιν ἀνεξάρτητον τῶν πολιτικῶν καυτηκόντων μου, ἡσχολήθην εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Παρισίους, τὴν δημοσίευσιν προγράμματος περὶ λαχείου τῆς παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις, Τραπεζῇ συστάσης ἰδιαιτέρας ἀρχαιολογικῆς ἐπιτροπῆς, Γαλλιστὶ

συντάξας αὐτό, τὸ συνώδευσα καὶ διὰ λαμπρᾶς εἰκόνοσ καὶ μακρᾶς ἑρμηνείας ἀρχαίου ἀγγείου. Μετὰ πολλοὺς δ' ἀγῶνας κατώρθωσα τὴν μεγαλοπρεπῆ τύπωσιν καὶ τοῦ κειμένου καὶ τῆς εἰκόνοσ διὰ τοῦ κ. Baudry, ἐπιζητήσας, ἐπέτυχον τὴν ἄδειαν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεωσ διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ λαχείου, ὡς ἀφορῶντοσ σκοπὸν ἐπιστημονικόν, καὶ εἴλκυσα τὴν ἐπ' αὐτοῦ προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ὁμιλήσας περὶ τοῦ ἀντικειμένου δημοσίᾳ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν προσῆλθον εἰς αὐτὴν (τῇ 20 Σεπτ. / 2 Ὀκτ. 1868), καί, πέμψας τὸ ἐκδοθὲν εἰς διαφόρουσ δημοσιογράφουσ, οἵτινεσ καὶ εὐφῆμωσ περὶ αὐτοῦ ἐποιήσαντο λόγον. Οὕτωσ, ἐκ τοῦ προϊόντοσ τῆσ πωλήσεωσ τῶν λαχνῶν, παρήχθη μεγάλη ποσότησ, ἣν ἔπεμψα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναισ ἐπιτροπὴν. Αὕτη δ' ἔδωκε τὸ προϊόν τῶν ἐνεργειῶν μου εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆσ Ἐκπαιδεύσεωσ, ὡς ὄφειλε· διότι, εἴτε ἐξ ἀμελείασ καὶ παρεννοήσεωσ τῶν ἀρχῶν, εἰς τὴν Ἑταιρείαν εἶχεν ἀποδοθῆ ἔκτοτε χαρὰ κτῆρ σώματοσ αὐθυπάρκτου καὶ οὐχὶ βοηθητικοῦ, ὡσ συνίστων αὐτὸ ὁ κανονισμὸσ καὶ τὰ προσόντα του· καὶ κατὰ συνέπειαν τῆσ τοιαύτησ παρεξηγήσεωσ ἐδόθη καὶ αὐτῷ ὑπὸ τῆσ Κυβερνήσεωσ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν Λαχεῖον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ χρήματα, συναχθέντα πρὸσ σκοπὸν ἀρχαιολογικόν, ἐδίδοντο εἰς αὐτὴν, ἐν ᾧ αὕτη συνέστη, ἵνα, ὅ,τι συνάγει, δίδῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν εὔρον, ἐπὶ τῆσ ἀφίξεώσ μου, τὸν Μαρκήσιον de Moustier, πρῶην Πρέσβυν ἐν Τουρκίᾳ, ὅστισ φιλοφρονέστατα μ' ὑπεδέχθη. Εἶχον δὲ μετ' αὐτοῦ συνεχεῖσ συνεντεύξεις, ἐφ' ὧν ἐπεδίωκον τὴν ἐξέγερσιν συμπαθείασ τῆσ Γαλλικῆσ Κυβερνήσεωσ ὑπὲρ τῶν Κρητῶν. Ἐν μιᾷ δ' αὐτῶν μοὶ εἶπεν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέον ἦν διατεθειμένοσ ὑπὲρ τῆσ προσαρτήσεωσ τῆσ Κρήτησ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπρότεινεν αὐτὴν μάλιστα, ἀλλ' εὔρεν ἀντίστασιν παρὰ ταῖσ ἄλλαισ δυνάμεσι καὶ εἶχε κηρύξῃ αὐτὴν ἀδύνατον. Μοὶ ὡμολόγησε δ' εἰλικρινῶσ ὅτι καὶ αὐτὸσ ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐθεώρει πιθανὴν τὴν συγκατάθεσιν τῆσ Εὐρώπησ εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆσ Κρήτησ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς ἄλλας του δὲ συνδιαλέξεις μοὶ ἔλεγεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι προοδεύουσιν ἐν Κρήτῃ, οἱ δ' Ἕλληνες τῆς Τουρκίας οὐδόλως προθυμοῦνται νὰ ἐπαναστατήσωσιν. Ὁ δὲ Διευθυντὴς τῶν Ἀνατολικῶν ὑποθέσεων κ. Tamisier, μοὶ ἔλεγεν ὅτι πρόοδοι ἱκαναὶ δὲν γίνονται ἐν Ἑλλάδι, ὃ ἐγὼ ἀπέκρουον, ὥς μὴ δικαίαν κρίσιν. Ὁ δὲ κ. Μουστιέρος, ὅτε τῷ παρετήρησα ὅτι ἡ ἑφημερὶς «Presse» ἦν φιλότουρκος καὶ ἀνθελληνική, μοὶ εἶπεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσέχω εἰς τὰ γραφόμενα ὑπ' αὐτῆς, ὥς μὴ ἐμπνεομένης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Καὶ πρὸ τῆς ἐπισήμου μου δὲ παρουσιάσεως, διετέλουν εἰς κοινωνικὰς σχέσεις μετὰ τινων τῶν συναδέλφων μου, ἰδίως τοῦ τῆς Ἀγγλίας κ. Λύονς (Ρίκερτον), ὃν εἶχον γνωρίσῃ ἔφηβον ἐν Ἀθήναις, ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπρέσβευεν ἐκεῖ, πολλὰ δὲ περὶ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος εἶχον ἀκούσῃ ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἤδη εὔρισκον αὐτὸν ἀρίστην κατέχοντα θέσιν πολιτικὴν, ἀλλ', ὥς πρὸς τοὺς τρόπους, οἷον τὸν ἥξευρον, ἦτοι εὐφυᾶ μὲν, ἀλλὰ σιωπηλὸν μᾶλλον, ὥς ἂν ἦν δειλὸς καὶ στενοχωρούμενος ἐν τῇ συναναστροφῇ, ἢ ὥς ἂν ἡ ἑξὶς αὐτῆς τῷ ἔλειπεν. Ἐγνωρίσθην δὲ καὶ μετὰ τοῦ τῆς Ῥωσσίας, Κόμητος Στάκελβεργ, ὅστις ἦν λίαν εὐαρέστου συμπεριφορᾶς. Οἱ δὲ κυριώτεροι τῶν λοιπῶν ἦσαν ὁ τῆς Αὐστρίας Πρίγκηψ Μετερνίχος, υἱὸς τοῦ περιφήμου διπλωμάτου, ὁ τῆς Τουρκίας Τσεμὴλ Πασᾶς, εὐπρεπὴς καὶ ὥραϊος ἐξωτερικῶς, ἀλλ', ὥς ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἐκρίνετο, οὐχὶ μεγάλης διανοητικῆς ἀξίας· ὁ τοῦ Βελγίου, Βαρῶνος Bayens, ὁ τῆς Ὁλλανδίας Βαρῶνος von Zuylem, διακεκριμένος διὰ τὰς μουσικὰς συνθέσεις του, καὶ οὗ ἡ σύζυγος, τὸ γένος Rochusen, ἦν μία τῶν χαριεστέρων καὶ συγχρόνως τῶν νουνεχεστέρων κυριῶν τῆς Παρισινῆς κοινωνίας· τῆς Ἰσπανίας, ὁ ἀρχαῖον καὶ ἐνδοξον ὄνομα φέρων, καὶ αὐτὸς ὥς πολιτικὸς ἀνὴρ διακριθεὶς Ὁλόζαγας· ὁ τῆς Δανίας Κόμης Μόλτκε, μεθ' ὥραίας καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ πολυπραγμονούσης συζύγου· ὁ τῆς Ἀμερικῆς Στρατηγὸς Δεῖξ. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἔχαιρον τὰς πρώτας ἡμέρας, ὅτε ἔβλεπον εἰσερχόμενον εἰς τὰς συναναστροφὰς τὸν Πρόσβυν τῆς Ταῖτῆς, οὗ δὲν ἐνθυμοῦμαι μὲν τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅστις εἶχε τὸ

μέγα δι' ἐμὲ προτέρημα ὅτι, αἰθίοψ ὢν, ἐκ πρώτης ὄψεως μοι ἦν εὐδιάγνωστος, ἐν ᾧ τῶν πλείστων ἄλλων μὲ διέφευγεν ἡ φυσιογνωμία, καὶ ἐφοβούμην μὴ ἐκλάβω αὐτοὺς ἄλλον ἂντ' ἄλλου.

Πρόξενον δ' εἶχεν ἡ Ἑλλὰς σταθερῶς τὸν Αἰμύλιον Ἐρλάγγερ (rue Taitbout 20), ἄνδρα λίαν εὐάρεστον τοὺς τρόπους, εὖπορον καὶ ἐπιχειρηματίαν, νυμφευθέντα εἰς δεύτερον γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀμερικανοῦ κ. Sleidel, ὅστις, ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Ἀμερικῆς, εἶχε πεμφθῇ ὑπὸ τῶν Νοτίων, ἵν' ἀντιπροσωπεύσῃ αὐτοὺς ὡς Πρέσβυς παρὰ ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς δυνάμεσιν· Ἀγγλικὸν ὅμως πλοῖον πολεμικὸν συνέλαβε καθ' ὁδὸν τὸ Ἀμερικανικόν, τὸ φέρον αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ὡς μὴ ἐφωδιασμένον δι' ἐγγράφων τακτικῶν τῆς μόνης ὡς νομίμου ἀναγνωριζομένης Κυβερνήσεως τῶν Βορειαμερικανῶν, καὶ οἱ ἐπιβάται περιήλθον εἰς αἰχμαλωσίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ πρεσβυτέρα τῶν θυγατέρων τοῦ κ. Sleidel, ὅτε ἤλθεν ἀπέναντι τοῦ βρετανοῦ πλοιάρχου, ὅστις, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἦν ἀντιναύαρχος, τῷ προσῆψε θαρῶαλέως ὅτι, κρατήσας τὸν πατέρα τῆς καὶ τὸ φέρον αὐτὸν πλοῖον, ἐγένετο ἔνοχος πράξεως προσβαλλούσης τὸ δίκαιον, καί, αὐτὸ τοῦτο, βαρβάρου. Ἐπειδὴ δ' ὁ πλοίαρχος ἀπήντησέ πως ἀποτόμως, ἡ νεᾶνις ὕψωσε τὴν χεῖρα καὶ τῷ κατέφερεν ἐν ράπισμα, ἀντηχῆσαν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, πρὸς αὐτὴν ἐλκύσαν πανταχόθεν τὴν προσοχὴν καὶ τὰς συμπαθείας, καὶ προμηθεύσαν αὐτῇ, ἅμα ἀφίχθη εἰς Παρισίους, τὸν ἀξιόλογον αὐτῆς μνηστῆρα. Ἀλλά, καὶ πλὴν τοῦ ραπίσματος, τὰ θέλγητρα καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς θὰ ἤρκουν ἤδη εἰς τοῦτο. Ἡ οἰκία τοῦ κ. Erlanger ἦν πολυτελής, καὶ εἰς τὰ ἐξαίσια αὐτοῦ γεύματα καὶ τὰς συναναστροφὰς ἀπηντιῶμεν πάντοτε λίαν διακεκριμένους τοὺς προσκεκλημένους.

Ἐν μιᾷ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Ὀκτωβρίου ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ Λεωνίδου Λεβέντη, κρατουμένου εἰς τὰς φυλακάς, ὡς ξένου ἀγύρτου δῆθεν καὶ ἐστερημένου πόρου ζωῆς. Ἀμέσως δ' ἔπεμψα τὸν Γραμματέα τῆς Πρεσβείας κ. Ρὼκ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ. Ὅτε δ' ἐκομίσθη πρὸς ἐμέ, τὸν ἐκράτησα εἰς τὸ πρόγευμα καὶ τὸ γεῦμα, τῷ ἔδωκα ἔπειτα τ' ἀναπόφευκτα

ὁδοιπορικά, καὶ τὸν ἔπεμψα εἰς Μασσαλίαν, ἵνα ὁ ἐκεῖ Προξενος τὸν ἐπιβιβάσῃ καὶ τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Συγχρόνως δὲ μοὶ ἔγραψεν, ἵνα μοὶ ἀναγγείλῃ τὴν ἀφίξιν της εἰς τὰ Παρίσια, καὶ ἡ καλὴ συμπλῶτίς μου ἐπὶ τοῦ Ὁκεανοῦ, ἡ Κα Mary Pratt, καί, ἐλθὼν πρὸς αὐτήν, ἔμαθον ὅτι ἀπήρχετο εἰς Νίκαιαν (Nice), ὅπου ἐνυμνεύετο Μαρκήσιον τινα, πλούσιον γαιοκτήμονα κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Τῇ 15/27 Ὀκτωβρίου ἀπῆλθον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Vincent, ὃν δὲν ἐγνώριζον, μεθ' οὗ ὅμως διετέλουν εἰς φιλολογικὰς σχέσεις καὶ ἀλληλογραφίαν, καὶ ὅστις μοὶ εἶχε προσφέρει τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμά του περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων. Ἦν δὲ ἤδη τότε λίαν προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν καὶ ἀσθενής, ἀλλ' ἅμα ἤκουσεν ὅτι ἤμην ἐγὼ ὁ ζητῶν νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ, δηλαδή ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδος, ἠγέρθη ἐκ τῆς κλίνης του, ἐφόρεσεν ἓνα ἐπενδύτην, καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ εἰσέλθω. Ἡ συγκίνησίς του δ' ἦν μεγίστη, καί, κατεσπευσμένως καλέσας τὴν ὑπηρετρίαν του, τῇ εἶπε νὰ τῷ φέρῃ ἀμέσως ἐκ τῆς σκευοθήκης του τὸ Ἑλληνικὸν παράσημον, ὃ εἶχε λάβῃ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ ῥηθέντος βιβλίου, καὶ δὲν ἠσύχασε πρὶν ἐνεῖρῃ αὐτὸ εἰς τὴν κομβότρουπαν τοῦ ἐνδύματός του.—«Οὕτω, μοὶ εἶπε τότε, τώρα εἰμ' εὐχαριστημένος. Τὸ παράσημον τοῦτο τῆς ἀγαπητῆς μου Ἑλλάδος θέλω νὰ μ' ἀκολουθήσῃ καὶ εἰς τὸν τάφον μου».

Καὶ ὥς εἶπεν, οὕτω καὶ ἐγένετο, διότι ἀκριβῶς μεθ' ἓνα μῆνα, τῇ 15/27 Νοεμβρίου, παρέδιδε τὸ πνεῦμα ὁ σοφὸς ἀνὴρ καὶ ἐνθουσιώδης φιλέλλην, καὶ ἐνεταφιάσθη ἐμπρεπόντως εἰς τὸ στήθός του τοῦ Ἑλληνικοῦ παρασήμου.

Εἶχον δὲ νὰ διεξγάγῃ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξιν μου εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἰδιωτικὴν τινα ὑπόθεσιν, ἣτις ὅμως καὶ ἄλλους πλὴν ἐμοῦ καὶ ἐν γένει τὸ ἐθνικὸν συμφέρον ἀπέβλεπε. Τοὺς δύο υἱούς μου, Ἀλέξην καὶ Εὐγένιον, ἐν Ἀθήναις περατώσαντας τὰς γυμνασιακάς των σπουδάς, ἤθελον νὰ κατατάξω εἰς τὸ γαλλικὸν Πανεπιστήμιον, ἵνα σπουδάσωσιν ἐκεῖ νομικά· ἀλλὰ τότε ἔτι τὰ ἀπολυτήρια τῶν ἡμετέρων γυμνασίων δὲν ἤρχουν διὰ τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἀπλητοῦντο ἑκτακτοὶ ἑξετάσεις πρὸς τοῦτο, αἵτινες εἶχον πολ-

λὰς δυσκολίας. Ἄλλ' εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν Ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἰδίως εἰς τὸν κ. Jourdain, ἐκθεῖς καὶ ἐξηγήσας, τίς ἦν ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἡμετέρων διδασκηρίων καὶ τίνα τὰ ἐν αὐτοῖς διδασκόμενα, κατώρθωσα δι' αὐτῶν ν' ἀναγνωρισθῶσι τὰ Ἑλληνικὰ γυμνάσια ὡς ἰσότιμα τοῖς Γαλλικοῖς, καὶ οὕτω οἱ δύο υἱοί μου ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον ἀπὸ τῇ 1/13 Νοεμβρίου.

Καὶ ἑτέρας δ' ἐπεμελήθην ὑποθέσεως, ἦν καὶ αὐτὴν ὡς ἰδιωτικὴν μᾶλλον ἐθεώρουν ἢ ὡς δημοσίαν, διότι ἐγὼ μὲν περὶ αὐτῆς, ὡς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον κατ' ἐμὲ ἐνδιαφερούσης πρὸ ἑτῶν ἐπολυπραγμόνουν, τὸ δὲ δημόσιον οὐδὲ μέχρ' ἐκεῖνου, οὐδ' ἔκτοτε περὶ αὐτῆς σπουδαίως ἐφρόντισεν. Ἦν δ' αὕτη ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Θεάτρου παρ' ἡμῖν. Ἵνα δ' ἀκριβεῖς λάβω πληροφορίας περὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐπορεύθην ἐπανειλημμένως πρὸς τὸν Ἐφορον τῶν Θεάτρων, κ. Camille Doucet, καὶ διὰ μακρῶν μετ' αὐτοῦ συνδιελέχθην. Λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ σχολείου τῆς ὑποκριτικῆς (conservatoire) τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς οἱ μαθηταὶ ἠδύναντο νὰ πεμφθῶσιν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς αὐτό, καὶ προσέτι τὴν πληροφορίαν, ὅτι, ἂν ἔχωσι φυσικὰ προτερήματα καὶ γινώσκωσιν ὅπως οὖν τὴν γαλλικὴν, δύνανται ἐντὸς δύο ἑτῶν νὰ μορφωθῶσιν εἰς ἀρτίους ὑποκριτάς, ἀνέφερα περὶ τούτων οἷς ἔδει, ἀλλ' οὐδὲν ἐπέτυχον σπουδαῖον ἀποτέλεσμα. Μετὰ μακρὰς δὲ προσπαθείας καὶ μετ' ἑτῶν παρέλευσιν, εἷς μόνος μαθητῆς, ὡς ἐπληροφορήθην, ἐπέμφθη, ἀφ' οὗ ἐγὼ ἀνεχώρησα ἐκ Παρισίων, ἀλλ' ἐξελέγη, οὐχὶ ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ δέοντα προσόντα, ἀλλὰ κατ' ἐπιρροὴν συγγενῶν, νέος τις μόνον ἀφυῆς καὶ ἀπαράσκευος, καὶ προσέτι καχεκτικὸς καὶ φθισίων, ὥστε καὶ μετὰ τινὰς μῆνας ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις, καὶ ἄλλος δὲν διεδέχθη αὐτόν.

Ἐν ἀγνοίᾳ δ' ἔτι πάντων τῶν τότε κοινωνικῶν ἐθίμων διατελῶν, ὅτε ἡ παλαιὰ γνώριμός μου, σύζυγος τοῦ περιφήμου Ἀκαδημαϊκοῦ Mohl, Ἀγγλὶς τὸ γένος, μοὶ εἶπεν ὅτι ἤμην βέβαιος νὰ τὴν εὕρω κατ' οἶκον πᾶσαν Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας, καὶ πολὺ θὰ τὴν εὐχαρίστουν, ἂν τὴν ἐπισκεπτόμην, τὴν πρώτην

Παρασκευήν, ἐπορεύθην εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κειμένην πέραν τοῦ Σικουάνα, καί, περίεργον διότι ἦν αὐτὴ ἐκεῖνη εἰς ἣν ἄλλοτε ὤκει καὶ ὁ Σατωβριάνδος· ἀλλὰ μετ' ἐκπλήξεως εἶδον σκότος βαθύ, καὶ μόλις, ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἐκωδώνισα, ἦλθεν ὑπηρέτρια, καὶ ἀνοίξασά μοι, μοὶ εἶπεν ὅτι ἡ κυρία ἔτι κοιμᾶται διότι εἶναι πολὺ ἐνωρίς, ἂν καὶ ἦν ἤδη ἡ ὥρα 8 1/2 περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου. Οὕτως ἀπῆλθον καί, πλανηθεὶς ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ἐπέστρεψα εἰς τὰς 9 1/2, καὶ ἐγενόμην μὲν δεκτός, ἀλλ' εὗρον μόνους τοὺς δύο συζύγους, καὶ κατόπιν βαθμηδὸν ἦλθον τινὲς ξένοι, ἐν οἷς ὁ Δουξ de Broglie, ὁ Τουργένιεφ, εἰς Ἰγγλος συγγραφεὺς καὶ κυρίαί. Ἄλλ' ἄγνωστος τοῖς πᾶσιν ἡ οἰκοδέσποινα εἰς οὐδένα μὲ παρουσίασε, καὶ ἔμεινα δι' ὅλης νῆς ἐσπέρας μόνος καὶ ἄφωνος. Ὅτε δ' ἐδυνήθην ν' ἀναχωρήσω, ὥμωσα ἑμαυτῷ ὅτι ἦν αὕτη ἡ τελευταία μου ἐσπερινὴ ἐπίσκεψις παρὰ τῇ Κ^α Mohl, ἀλλὰ συγχρόνως τὸ μάθημα μοὶ ὠφέλησεν. Ἐπεσκέφθην δὲ καὶ τὴν χήραν Καν Φαβιέρου, ἥτις, πρὸς μεγάλην μου ἐκπληξιν, μοὶ παρεπονέθη διότι, ὡς ἤκουσε παρὰ τοῦ Βρετοῦ (;), τὴν ἐκακολόγουν. Τὴν γελοίαν δὲ ταύτην καταγγελίαν μόλις κατώρθωσα ν' ἀναιρέσω, δείξας αὐτῇ τὸν λόγον, ὃν εἶχον ἀπαγγεῖν ὑπὲρ τοῦ γενναίου ἀνδρός τῆς, καὶ τὸ ψήφισμα ὃ εἶχον γράψῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐζήτησε νὰ μὲ ἰδῇ καὶ ἦλθε πρὸς ἐμὲ (τῇ 14/26 Ὀκτωβρίου) Ὁθωμανός τις, Ζιὰ Πασᾶς καλούμενος, καὶ ἀπὸ τινος ἐν Παρισίοις οἰκῶν. Μοὶ εἶπε δ' ὅτι ἐπεδίωκε διὰ τῆς ἐφημεριδογραφίας τὴν εἰς Τουρκίαν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων καὶ εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ συστήματος. Ἄλλ' ἐξ ὧν καὶ παρ' αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτοῦ ἤκουσα, μοὶ ἐφάνη οὐχὶ ἀνὴρ ἀσφαλῆς, καὶ οὕτως ἀπέσχων τῆς περαιτέρω μετ' αὐτοῦ κοινωνίας.

Ἀμερικανὸν δὲ τινα Συνταγματάρχην Mac Ivon, συσταθέντα μοι ὑπὸ Κλέωνος, καὶ θέλοντα νὰ μεταβῇ ἵνα ὑπηρετήσῃ τοῖς Κορήταις, συνέστησα τῷ ἐν Μασσαλία ἡμετέρῳ Προξένῳ κ. Ἀναργύρῳ· ἀλλὰ τίνα ὑπῆρξαν τὰ ἔκτοτε διαβήματα αὐτοῦ ἄγνωσ.

Χηρευούσης δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον θέσεως εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Φιλολογίας, ὁ Φραγκῖσκος Λε-

νορμὰν ἐπωφθαλμία εἰς αὐτήν, καὶ μὲ παρεκάλεσαν καὶ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ του νὰ μεσιτεύσω ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ παρὰ τοῖς φίλοις μου. Ὁμίλησα ἐπομένως διαφόροις, ἐν ἄλλοις καὶ τοῖς στενοῖς φίλοις τῆς Κας Λενορμάν, τῷ Κῷ Jourden καὶ τῷ Κῷ Guizot, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν καὶ παρὰ πάντων τῶν ἄλλων ἔμαθον ὅτι πᾶσα προσπάθεια πρὸς τὸ παρὸν ματαία θ' ἀπέβαινε, διότι τινές, ἴσως οἱ τὰ προτερήματα τοῦ νέου λογίου φθονοῦντες, τῷ προσῆπτον ὅτι, εἰς σύγγραμμα νεωστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέν, τὸ περὶ τῶν Ἀσιατικῶν Λαῶν, ἀντέγραψε πολλὰ ἐξ ἀλλοτρίου συγγράμματος, χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, ὅπερ ἐκήρυττον λογοκλοπήν.

Ἐν μιᾷ τῶν ἐσπερῶν, τῇ 29/11 Δεκεμβρίου, ἀπῆλθον εἰς τοῦ κ. Thiers μετὰ τοῦ νέου Lenormand, ὅστις μὲ παρουσίασεν εἰς αὐτόν, διατελοῦντα τότε μεμακρυσμένον τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, ἢ, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, μόνον ἐν τῇ Βουλῇ κατέχοντα θέσιν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μᾶλλον παιθητικήν, ὥς ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος εἶχον τὰ πράγματα. Παρ' αὐτῷ εὗρον διαφόρους κυρίους, οὓς δὲν ἐγνώριζον, περὶ τοὺς εἴκοσιν ἢ τριάκοντα, καὶ ἐντύπωσιν μοὶ προὔξενεσε τὸ ζωηρὸν βλέμμα τοῦ γέροντος οἰκοδεσπότη, φιλοφρονέοτατα ὑποδεχθέντος με, ὅτε τῷ εἶπον ὅτι ἀνυπόμονος ἤμην νὰ γνωρίσω ἓνα τῶν ἐπισημοτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ ἱστορικῶν τῆς Γαλλίας. Ἡ συνδιάλεξις ἡμῶν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, εἰ καὶ ἐν αὐτῇ διέκρινα παρ' αὐτῷ συμπαθείας μᾶλλον ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, διότι τὴν διατήρησιν αὐτῆς μοὶ εἶπεν ὅτι θεωρεῖ ὡς ἀναγκαίαν διὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν καὶ ἤδη πλέον ἐφικτήν, διότι οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον καὶ βαδίζουσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῶν προόδων. Περίεργος δὲ μοὶ ἐφάνη καὶ ὁ διῤσχυρισμός του ὅτι ἡ πτώσις τοῦ Ὄθωνος καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου Βασιλέως ἀπεξένωσε τὰς συμπαθείας τῆς Βαυαρίας ἀπὸ τῆς Δανίας, καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐπὶ βλάβῃ ταύτης αὔξησιν τῆς Πρωσσίας, ἣν μετὰ χαρᾶς ἡ Ἀγγλία ἡσπάσθη.

Μετὰ ταῦτα δὲ μὲ παρουσίασεν ὁ κ. Θιέρσος εἰς τὴν οὐ μακρὰν καθημένην πενθεράν του, τὴν Καν Dohn, πρεσβύτιδα εὐφυεστάτην, μεθ' ἧς μακρὰν καὶ λίαν εὐάρεστον συνδιάλεξιν εἶχον. Ἐλθὼν δ' εἶτα πάλιν πρὸς ἐμὲ μὲ ἠρώτησεν ἂν θέλω νὰ μὲ πα-

ρουσιάση εἰς τὴν σύζυγόν του, καὶ μ' ἔφερε πρὸς κυρίαν ἀλλαχοῦ που τῆς αἰθούσης καθημένην, οὐχὶ μὲν νέαν, ἀλλὰ σώζουσαν ἱκανὰ ἴχνη κάλλους μεγαλοπρεποῦς, καί, παρουσιάσας με, ἀπεσύρθη. Μὲ ἠρώτησε δὲ ἡ Κ^α Θιέρσου, ἂν κατὰ πρῶτον ἐπεδήμουν ἐν Παρισίοις καὶ πόθεν ἔρχομαι. Ἐπὶ τὰς ἀπαντήσεις μου μοὶ ἐφάνη παράδοξον ὅτι οὐδὲν ἀντιπαρετήρει, καὶ ὅτε τῇ εἶπον ὅτι ἔρχομαι σχεδὸν κατ' εὐθείαν ἐξ Ἀμερικῆς, ἐπειδὴ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐρώτησιν περὶ τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου μοὶ ἀπηύθυνεν, ἐσιώπησα, καὶ ἀτενίσας αὐτήν, εἶδον ὅτι ἐκοιμᾶτο! Τότε ὕψωσα τὴν φωνὴν καὶ εἶπόν τι περὶ Ἀμερικῆς, οὕτως ὥστε τὴν ἐξύπνησα, καὶ μοὶ εἶπε μίαν πάλιν ἐρώτησιν· ἀλλ', ἐν τῷ μέσῳ καὶ τῆς εἰς αὐτὴν ἀποκρίσεώς μου, παρετήρησα αὐτῇς ὅτι εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, καὶ θαυμάζων καὶ ὅλως τεταπεινωμένος διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τῶν λόγων μου, ἀφῆκα τὴν φρᾶσιν ἡμιτελῇ καὶ ἀπελθὼν συνδιελέχθην πάλιν μετὰ τῆς Κ^{ας} Dohn καὶ τοῦ Κυρίου Θιέρσου· ὅτε δ' ἀπηρχόμεθα, διηγῆθην τὸ συμβάν μοι μετὰ τῆς Κ^{ας} Θιέρσου εἰς τὸν Φραγκῖσκον Λενορμάν, ὅστις, γελῶν, μοὶ ὁμολόγησεν ὅτι αὐτὸς ἔσφαλε, μὴ προειδοποιήσας με περὶ τοῦ νευρικοῦ τούτου συμπτώματος, ὃ κατέχει τὴν ἄλλως ἀξιόλογον ἐκείνην κυρίαν, ἀποκοιμωμένην τὰς ἐσπέρας ἐν τῷ μέσῳ τῶν συναναστροφῶν, καὶ μόνον ἐπὶ δευτερόλεπτα ἀνανήφουσαν.

Τῇ δὲ 30ῃ Νοεμβρίου (12 Δεκεμβρίου) τὴν νέαν Μαρίαν Καρατζᾶ συνώδευσα εἰς τὸ κατάστημα τοῦ κ. Hardy, ὅπου καὶ αὐτή, καὶ αἱ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν τῶν Παρισίων νεάνιδες, ἐν ἄλλαις αἱ Δούκισσαι τῆς Ἀλβης, ἐξαδέλφαι τῆς Αὐτοκρατορίδας, ἐδιδάσκοντο ἀνώτερα φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, καὶ παρεκάθησα μετὰ πλείστου ἐνδιαφέροντος εἰς πάσας τὰς τάξεις.

Ἀφίχθη δὲ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας εἰς Παρισίους, ἀπερχόμενος εἰς Λονδῖνον πρὸς κανονισμὸν ταχυδρομικοῦ τινος ζητήματος, ὁ κ. Δημ. Βουδούρης, ὅστις εἶχεν ἐπιζητήσῃ τὴν ἄλλως ἄσημον ταύτην ἀποστολήν, ἵνα ὑποβληθῇ εἰς ἰατρικὴν θεραπείαν διὰ τοὺς τότε ἐπικινδύνως πάσχοντας ὀφθαλμούς του. Ἐλθὼν δ' εἰς ἐπίσκεψίν μου, πολλὰ μοὶ εἶπε κατὰ τοῦ τότε Ἑλληνικοῦ

Ἐπουργείου, ὥς μὴ ἔχοντος τὸ θάρρος νὰ καταπνίξῃ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, καὶ διΐσχυρίζετο ὅτι ὁ βασιλεὺς πρέπει νὰ καλέσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἄνδρας γενναίους, οἵτινες νὰ τολμήσωσι τοῦτο, ὥς αὐτὸς κατὰ τὰ 1861, συνυπουργεῦων μετὰ τοῦ Κουμουνδούρου, εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὰς δηλωθείσας τότε προθέσεις ἐπαναστάσεως. Τῇ δ' ἐπαύριον, προσκεκλημένος μετ' ἐμοῦ εἰς γεῦμα παρὰ τῷ κ. Στακελβέργ, τῷ πρέσβει τῆς Ῥωσσίας, παρ' ᾧ ἦν καὶ ὁ ἐν τῷ Ἐπουργείῳ τῆς Ῥωσσίας ἔξοχον κατέχων θέσιν κ. Jominy, ἐπανέλαβε τὰ αὐτὰ μετὰ τόσον δραστηρίων ἐκφράσεων, ὥστε, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ὁ κ. Στακελβέργ αὐστηρῶς κατέκρινε τὴν γλῶσσάν του, ὥς μὴ ἄξιαν Ἕλληνας καὶ δυναμένην καιρίως νὰ βλάβῃ τὴν Ἑλλάδα. Οὐχ ἦττον ὁ κ. Βουδούρης ἐπέμφθη μετὰ ταῦτα Πρέσβυς εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ἐκεῖ μάλιστα εὐηρέστησε, ὥς ὁ ἴδιος ἤκουσα παρὰ τοῦ πρ. Γορτσακόφ.

Τῇ δ' ἐπιούσῃ ἐσπέρα μ' ἐμήνυσεν ὁ Ἐπουργὸς νὰ μεταβῶ εἰς τὸ γραφεῖόν του. Τὸν εὗρον δὲ κεκμηκότα καὶ καταβεβλημένον, διότι, ὥς μοὶ εἶπε, ἦν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι ἐν Compiègne καὶ εἶχε μόλις φθάσῃ, ἐπανελθὼν ἐν σπουδῇ, ἔνεκα τῆς ἀφίξεως τηλεγραφήματος, ἀναγγέλλοντος ὅτι οἱ Τούρκοι κατετρόπωσαν ἐν Κρήτῃ τὴν ἐπανάστασιν, διαλύσαντες τὸ Σῶμα τοῦ Πετροπουλάκη. Τοῦτον πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐκπέμψῃ εἰς Κρήτην ὁ Πρωθυπουργὸς Βούλγαρης, μετ' ἀπερισκέπτου ἐπιδείξεως, ἐπιτρέψας ἢ προτρέψας αὐτὸν νὰ διέλθῃ μετὰ τῶν στρατολογηθέντων ὁπαδῶν του, θορυβωδῶς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Πρέσβεως τῆς Τουρκίας, ἐπὶ τῇ προθέσει, ὥς εἶπε, καὶ ἦν ὥς ἀληθῶς φαίνεται ὅτι εἶχε, τοῦ νὰ προκαλέσῃ ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπέμβασις ὅμως αὕτη δὲν ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἦτον, οὐχὶ ὑπέρ, ἀλλ' ἐντελῶς κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο μοὶ εἶχε τότε εἰπῇ καὶ ὁ κ. Moustier, ψέγων αὐστηρότατα τὴν τοιαύτην προκλητικὴν καὶ σκαιῶς τὸ διεθνὲς δίκαιον προσκρούουσαν διαγωγὴν. Ἦδη δ' ἅμα ἔμαθε τὴν ἐκβασιν τῆς ἄφρονος ἐκστρατείας, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς Παρίσιους, ἵνα μοὶ εἰπῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀδεξίως ὅλως ἐκτεθεῖσα εἰς τῆς Τουρκίας τὰς καταγγελίας καὶ τὰς μομφὰς τῆς Εὐρώπης, πρέπει νὰ δειχθῇ ἤδη καὶ συνετωτέρα καὶ νὰ μὴ δεινώσῃ τὴν θέσιν της.

Εἰς ταῦτα δ' ἐγώ, εἰ καὶ ἐσωτερικῶς τὴν ὀρθότητα αὐτῶν ἀνεγνώριζον, ἀπήντησα ὅμως ὅτι ἀδίκως κατακρίνεται ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν τοῦ Πετροπουλάκη καὶ τὴν ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ὁρμὴν τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης, ἣν ἡ Ἀρχὴ δὲν ἐδυνήθη ἀμέσως νὰ χαλινώσῃ.

Μετ' ἀνταλλαγὴν δὲ ζωηρῶν τινῶν παρατηρήσεων, μοὶ εἶπεν ὁ Ὑπουργὸς ὅτι αἰσθάνεται ἑαυτὸν καταβεβλημένον καὶ ἠναγκάζεται ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν κλίνην του. Τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξε, καὶ ἐκ τῆς κλίνης του δὲν ἠγέρθη πλέον, ἀλλὰ διὰ ταχυτάτης προόδου τῆς νόσου του, μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐτελεύτησε.

Ἐν τούτοις τέσσαρες σχεδὸν μῆνες εἶχον παρέλθῃ ἀπὸ τῆς εἰς Παρισίους ἀφίξεώς μου, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν μὲ εἶχεν ἔτι δεχθῇ πρὸς τὴν κατὰ τὰ εἰθισμένα παρουσίασιν τῶν Διαπιστευτηρίων μου. Τούτου αἰτία ἦν ἡ ἐκ Παρισίων ἀπουσία του, διατρίβοντος τὸ θέρος ἐν Compiègne. Μίαν δ' ἡμέραν μοὶ ἐνεπιστεύθη ὁ Ἀμερικανὸς Στρατηγὸς Βερδάν, ὅτι, ὥς ἤκουσε παρὰ τοῦ κόμητος Στάκελβεργ, αἰτία τῆς ἀργοπορίας ταύτης ἐφαίνετο οὕσα ὅτι ἐν Ἀμερικῇ δῆθεν εἶχον δηλώσῃ ἀντιγαλλικὰ φρονήματα. Καὶ μοὶ ἐφάνη μὲν γελοία ἡ ἐρμηνεία αὕτη, καθ' ὅσον πάντοτε δι' ὅλου τοῦτε πολιτικοῦ καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου μου, διέτρεφον φιλικώτατα πρὸς τὴν Γαλλίαν αἰσθήματα, καὶ ἐν Ἀμερικῇ οὐδ' ἀφορμὴν ποτέ τινα ἔλαβον νὰ διαδηλώσω ἄλλοῖα, καὶ εἰς φιλικωτάτας πάντοτε σχέσεις διετέλουν μετὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Γαλλίας κ. Βερθεμῆ. Ἀλλ' ἐν μεταγενεστέρα ἐποχῇ, τῇ τῆς δευτέρας εἰς Γαλλίαν ἐπιδημίας μου, ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ γνωρίσω ὅτι ἀληθῶς ἐκ προθέσεως ἐξυφαίνεται τις τοιαύτη διαβολὴ κατ' ἐμοῦ, καὶ νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῆς πηγῆς αὐτῆς.

Τέλος ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, καὶ τῇ 20/8 Δεκεμβρίου, περὶ ὥραν 1 1/2 μ. μ. ἦλθε πρὸς με ὁ Αὐλάρχης Κόμης Λάϊος (Lajus), καὶ μὲ παρέλαβεν εἰς αὐτοκρατορικὴν ἅμαξαν, ἐπομένων εἰς ἑτέραν τῶν κ. κ. Ρώκ, Βαλαωρίτου καὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀκολούθου Βούρβαχη καὶ προπορευομένης φρουρᾶς ἐφίππων. Οὕτως ὠδηγήθην εἰς τ' Ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ μ' ἐδέχθη φιλοφρονέστατα, ἀπήντησε πρὸς

νῶς εἰς τὴν προσφώνησίν μου, ὅτε τῷ παρουσίασα τὰ Διαπιστευτήριά μου, καί, μετὰ τινος χρόνου λίαν εὐμενῇ συνδιάλεξιν, μετέβημεν εἰς τῆς Αὐτοκρατορίσεως, ἣτις ἔθελγε τότε διὰ τοῦ κάλλους της. Μᾶς προσωμίλησε δὲ μετ' ἀφελοῦς καὶ προσηνεστάτης εὐγενείας, ἣς ἦν ἀξίως φερώνυμος.

Ὁ Ναπολέων ἦν τότε εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἰσχύος του· ἀλλ' ἡ εὐκολώτερον ἀναπτομένη ἢ σβεννυμένη ἀναρχικὴ πυρκαϊά, ἦν ἄλλοτε καὶ αὐτὸς συνεδαύλισεν ὑπὸ τὸν θρόνον τῶν προκατόχων του, δὲν εἶχε παύσῃ ὑπεκκαίουσα ὑπὸ τὴν τέφραν φαινομένης ἡσυχίας καὶ τάξεως, καὶ πολλὰ ἤκουσα λεγόμενα ἐσπέραν τινα παρὰ τῇ Κα Λενορμάν, περὶ δημοκρατικῶν καὶ ἀθεϊστικῶν ἐταιρειῶν, αἵτινες ἀφανῶς κατελυμαίνοντο πᾶσαν τὴν Γαλλίαν, δυσεξάλειπτα λείψανα τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, οἷς πᾶν νέον ἐπαναστατικὸν κίνημα ἔδιδε νέαν ζωὴν. Μ' ἐβεβαίουν δὲ περὶ τούτων ἐκ τῶν ἐκεῖ παρενρισκομένων μάλιστα οἱ δύο γαμβροὶ τοῦ Γυζότου, ἀμφότεροι κατὰ παράδοξον συγκυρίαν De Witte καλούμενοι, εἰ καὶ οὐδεμίαν πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἐκ γενετῆς συγγένειαν, ὁ μὲν αὐτῶν ὢν Γάλλος, ὁ δὲ Βέλγος.

Καὶ τὰ περὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον διαδοθέντα δὲν ἦσαν εὐάρεστα. Ὑπόκωφος φήμη διέτρεχεν ὅτι ὁ κ. Moustier, ὅτε ἐπρέσβευεν ἐν Κωνσταντινούπολει, εἶχεν ἀναμιγῇ εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ τῶν καπνῶν, αἵτινες κηλῖδα προσῆψαν εἰς τὴν ὑπόληψίν του, καὶ ὅτι ταῦτα καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα μαθοῦσα, ἰσχυρῶς κατ' αὐτοῦ ἠγανάκτει δι' ὃ καὶ εἰς ταῦτα ἐνόμισα ὅτι πρέπει ν' ἀποδώσω τὴν δυσθυμίαν καὶ ἀσθένειαν τοῦ Ὑπουργοῦ κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐκ Κομπιέγνης.

Ὅπως δὴποτε, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν παρουσίαν μου εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἔλαβον ἐπίσημον δήλωσιν τοῦ Μαρκησίου Λαβαλέττ, ὅτι διεδέχθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν κ. de Moustier, ὅστις ὅμως, δεινῶς πάσχων, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κατὰστημα τοῦ Ὑπουργείου, ἀλλ' ἐκεῖ, μετὰ τινὰς ἡμέρας καὶ ἀπεβίωσεν.

Ἐγὼ δέ, ἀφ' οὗ ἐγενόμην δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος,

συμπαρέλαβον τὸν τῶν Παρισίων γεωγραφικὴν καὶ ἔχοντα γνῶ-
σιν Ἀκόλουθον κ. Βαλαωρίτην, καὶ μετ' αὐτοῦ περιῆλθον πρὸς
ἐπίσημον ἐπίσκεψιν τὸν ἀπέραντον κύκλον τῶν τε συναδέλφων
μου καὶ τῶν Αὐλικῶν, τῶν Ὑπουργῶν καὶ ἄλλων τῶν ἐν τέλει,
εἰς τὰς πλείστας τῶν περιστάσεων διὰ καταθέσεως ἐπισκεπτηρίων
μόνον ἀπαλλαγείς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Πρεσβευτὴς (Nonce)
τοῦ Πάπα, καθ' ὃ προεδρεύων αὐτοδικαίως τοῦ Διπλωματικοῦ
Σώματος ἐν Γαλλίᾳ, μὲ εἰδοποίησεν ὅτι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν
παρὰ τῇ Γαλλικῇ Κυβερνήσει ἐθιμοταξίαν, παρὰ τῶν Πρεσβευτῶν
(Ambassadeurs) ὥφειλον νὰ ζητήσω ἡμέραν καὶ ὥραν παρουσιά-
σεως. Ἐπραξα δὲ τοῦτο ἀμέσως, λυπούμενος ὅτι ὁ γραμματεὺς μου,
ὅστις ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τὴν τάξιν ταύτην, ἐλησμόνησε νὰ φέρῃ
αὐτὴν εἰς γνῶσίν μου. Παρὰ πάντων δ' ἔλαβον εὐγενεῖς ἀπαν-
τήσεις, ἀπαλλαττούσας με τοῦ κόπου, πλὴν μόνου τοῦ κ. Λύονς
τῆς Ἀγγλίας, ὅστις, ἐπισκεφθεὶς με αὐτοπροσώπως, μοὶ εἶπεν ὅτι,
κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἐπικρατοῦν ἔθιμον, ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ
τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς ῥητὴν ὥραν ἐν στολῇ, ὥς καὶ ἐκεῖνος ὥφειλε
ἐν στολῇ νὰ μὲ ὑποδεχθῇ. Ὅτε δὲ τῷ εἶπον, διότι εἶχον πολλὴν
μετ' αὐτοῦ οἰκειότητα, πόσον ὀχληρὸν θὰ ἦτο τοῦτο εἰς ἀμφο-
τέρους, μοὶ ὑπέδειξεν ὅτι δυνάμεθα νὰ τὸ διευκολύνωμεν, ἂν τὴν
1ην Ἰανουαρίου, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς εἰς
τ' Ἀνάκτορα, ἀπηντώμεθα εἰς τὴν οἰκίαν του. Τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου
ν. (1869) τῷ ὄντι, ἡμέρα Παρασκευῇ, μεγάλη ἦν ὑποδοχὴ ἐν
τοῖς Ἀνακτόροις τοῦ Κεραμεικοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ, πρὸς πάντας
φιλόφρων, προσωμίλησε καὶ ἐμέ, εἰπὼν μοι ὅτι ἐλπίζει τὰ τῆς
Ἀνατολῆς νὰ λάβωσι λύσιν αἰσίαν καὶ εἰρηνικὴν, αἰνιττώμενος
τὰ τῆς παρασκευαζομένης διπλωματικῆς συνδιασκέψεως.

Μετὰ δὲ τὴν τελετὴν ταύτην, ἀφείς ἐπισκεπτήριον καὶ εἰς τοῦ
Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, μετέβην, κατὰ τὰ προσυμφωνηθέντα,
εἰς τοῦ κ. Λύονς, ὅστις μὲ περιέμενε μὴ ἀποθεῖς τὴν στολὴν του,
καὶ οὕτως ἐξεπληρώθη τὸ ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς ἐθιμοταξίας.

Κατὰ πᾶν ὅμως τὸ διάστημα τοῦτο τὸ ὅτι δὲν ἤμην παρου-
σιασμένος εἰς τὴν Αὐλὴν δὲν μ' ἐκώλυε νὰ ἐπιμελῶμαι τῶν ἐπι-
τετραμμένων μοι συμφερόντων.

Μία τῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου κατεπειγόντως συσταθεισῶν μοι ὑποθέσεων ἦν ἡ περὶ τομῆς Ἑλληνικῶν νομισμάτων ἐν Γαλλίᾳ, καταργηθέντος τοῦ παρ' ἡμῖν νομισματοκοπείου, ὡς ἀτελοῦς καὶ πολυδαπάνου. Καὶ τὴν μὲν προμήθειαν τοῦ ὑλικοῦ ἀνέλαβεν ὁ ἡμέτερος Πρόξενος κ. Ἑρλάγγερ, τὴν δὲ χάραξιν τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἐνεπιστεύθην εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ ἐπίσημον νομισματοχαράκην κ. Barre. Ἀλλὰ τὸ νομισματοκοπεῖον τῶν Παρισίων ἐπὶ πολὺ ἠρνεῖτο τὴν τομὴν αὐτῶν, ἔνεκα τῶν πολλῶν του ἐργασιῶν, καὶ μόνον πολὺ μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1873, κατὰ Μάρτιον, κατώρθωσα ταύτην. Τὰ χαλκᾶ δ' ἀνέλαβε τὸ ἐν Βορδιγάλλῃ ἰδιωτικὸν κατάστημα τοῦ κ. Mercier. Καὶ παρεδέχθη μὲν ἡ κυβέρνησις τὴν πρότασίν μου, ἵνα, εἰς μὲν τὸ πεντάλεπτον ἐπιγραφῇ ἡ λέξις ΟΒΟΛΟΣ, εἰς δὲ τὸ δεκάλεπτον ΔΙΩΒΟΛΟΝ, καὶ οὕτω καθιερωθῇ ἡ καὶ εἰς τὰς ἰονικὰς νήσους διὰ πάσης τῆς ἀγγλοκρατίας διατηρηθεῖσα ἀρχαία ἐπωνυμία, καὶ ἐξετελέσθῃ οὕτως ἡ χάραξις, ἀλλ' ἐξ ἀβελτέρου ἀκηδεΐας τῶν κατὰ καιροὺς τὰ οἰκονομικὰ διεπόντων, πρώτη ἡ κυβέρνησις οὐδέποτε ἐποιήσατο χρῆσιν τῶν ἐπωνυμιῶν τούτων, αἵτινες ἔμειναν ἀγνοούμεναι.

Ἡ σπουδαιοτάτη δὲ τῶν τότε ἀνατεθειμένων μοι ἐπιμελειῶν ἦν, κατὰ τὴν ἐμὴν πεποίθησιν καὶ κατὰ τὰς ὁδηγίας μου, ἡ ἀφορῶσα τὰ Κρητικά. Δυστυχῶς ἡ κατ' ἐμὲ ἥκιστα ἔμφρων πολιτεία τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Βούλγαρη, ὑπολαβόντος, ὡς μοὶ εἶπε μετὰ ταῦτα, ὅτι, δι' ἐπιδεικτικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Ἑλλάδος, θὰ προὔκάλει τὴν ἀνάμιξιν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἥ, ὡς τινες τῷ προσῆπτον, ἀγνοῶ ἂν δικαίως, ἔστω καὶ κατὰ τῆς Κρήτης πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις τὸν ἠνώχλει, ἔφερε τοὺς προσδοκωμένους ἢ ἀπροσδοκῆτους, ὅπως δήποτε, φυσικοὺς καὶ ἐπιβλαβεστάτους καρπούς της. Ἡ Τουρκία ἀπετάθη πρὸς τὴν Εὐρώπην, καταγγέλλουσα τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἀπροκαλύπτως ὑποδαυλίζει τὴν κατ' αὐτῆς ἐπανάστασιν τῶν Κρητῶν, καὶ εἰς ἀπόδειξιν φέρουσα τὰ τῆς στρατολογίας τοῦ Πετροπουλάκη· αἱ δὲ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ συγκαλέσωσιν ἐν Παρισίοις Διπλωματικὸν Συνέδριον, ἵν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς ὑποθέσεως. Περὶ τούτου εἶχον ἀκούσῃ ἤδη φήμας ἀδεσπότους τὴν 12/24 Δεκεμβρίου, ὅτε, ἀπελθὼν εἰς τοῦ

νέου Ὑπουργοῦ, τοῦ Λαβαλέττ, αὐτὸν μὲν δὲν εἶδον, ἀλλ' ἀπήντησα τινὰς τῶν συναδέλφων μου, οἵτινες εἶχόν τι ἀκούσῃ περὶ τῆς διαδόσεως. Τὴν αὐτὴν δ' ἐσπέραν, ἐλθὼν πρὸς τὴν ἡγεμονίδα Ματθίλδην, ἤκουσα παρ' αὐτῆς ἐπιβεβαιουμένην τὴν εἵδησιν, καὶ τὴν ἐπαύριον, ἵνα πληροφορηθῶ περὶ αὐτῆς τι βέβαιον, ἐπεσκέφθην τὸν Ὑπουργὸν κ. Λαβαλέττ, ὅστις μοὶ ἐπεκύρωσεν ὅτι ἡ συνδιάσκεψις ἀπεφασίσθη τφόντι νὰ συνέλθῃ εἰς Παρισίους, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διαγωγὴν σύμφωνον πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ διεθνoῦς δικαίου, καὶ ὅτι ἀμφίβολον ἦν ἔτι ἂν καὶ ἡ Ἑλλὰς θέλῃ κληθῇ ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἐν αὐτῇ. Εἰς ταῦτα δὲ τῷ ἀπήντησα, ὅτι δὲν βλέπω πῶς ἦν δυνατόν ν' ἀποφασίσῃ ἡ Εὐρώπη νὰ δικάσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐρήμην ἐπὶ τόσῳ σπουδαίᾳ καὶ κατ' ἐμὲ ἀδίκῳ καταγγελίᾳ, ἐκτὸς μόνον ἂν, ὥς ἡ Ἑλλὰς, οὕτω καὶ ἡ Τουρκία, τὰ δύο ἀντίδικα μέρη, ἤθελεν ἐπίσης μείνῃ ἀποκεκλεισμένη.

Τὴν ἐπιοῦσαν, 13/25 Δεκεμβρίου 1868, ἐπεσκέφθην τὸν Πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, ὅστις, ὅτε τῷ ἐξέθηκα τὰς ἐμὰς παρατηρήσεις, μ' ἐπληροφόρησεν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ εἶχεν ἤδη συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς προσλήψεως καὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον, μετὰ φωνῆς συμβουλευτικῆς (consultative), οὐχὶ δὲ καὶ διασκεπτικῆς (délibérative), ὅπερ ἐστὶν ὅτι, παρευρισκομένη εἰς τὰς συνεδριάσεις, ἐδύνατο νὰ δίδῃ πληροφορίας, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ συσκέπτηται, νὰ συζητῇ καὶ νὰ συμψηφίζῃ. Μὲ προέτρεπε δὲ νὰ στέρωμεν εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἀκούσας τὰς ἀντιρρήσεις μου, μοὶ ὑπεσχέθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἡμετέραν ἄποψιν, καὶ ἔθηκε τὸν τηλέγραφον τῆς πρεσβείας εἰς τὴν διάθεσίν μου, οὗ εὐθὺς ἐποιησάμην χρῆσιν, ἵν' ἀναγγείλω ταῦτα τῇ Ἑλληνικῇ κυβερνήσει καὶ ζητήσω τὰς ὁδηγίας της. Πορευθεὶς δ' ἔπειτα πρὸς τοὺς Πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἤκουσα παρὰ τινων ὅτι, ἡ περὶ συμβουλευτικῆς ψήφου πρότασις, προῆλθε παρ' αὐτοῦ τοῦ Στάκελβεργ, ὅπερ, ἂν ἀκριβές, εἰκάζω μᾶλλον, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ παρεμποδίσῃ τὸν ἐντελῆ τῆς Ἑλλάδος ἀποκλεισμόν. Ὁ δ' Ἐπιτετραμμένος τῆς Γερμανίας Κόμης Σόλμς, μοὶ εἶπε μετ' ὀλίγον ὅτι ὁ προϊστάμενός του, Κόμης Γόλτς, ὅστις ἦν τότε ἔτι ἐν Παρισίοις δεινῶς ἀσθενῶν, ἔγραψεν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῶν ἐνερ-

γειῶν μου εἰς τὴν κυβέρνησίν του, ἣτις οὐδεμίαν εἶχεν ἔνστασιν κατὰ τῆς παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος μετὰ ψήφου διασκεπτικῆς (délibérative), ἴσως ἐννοῶν ὅτι αἱ ὁδηγίαι του οὐδὲν τούτου ὥριζον ἐναντίον. Τῷ δὲ πρ. Μεττερνίχ, εἰς μακρὰν ἰδιαιτέραν συνδιάλεξιν, ἣν εἶχον μετ' αὐτοῦ, εἶπον, ὅτι ἐνόμιζον τὴν Αὐστρίαν συμφέρον ἔχουσιν εἰς τὴν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος διὰ κατάλήψεως τῶν σλαβικῶν χωρῶν ὑπ' αὐτῆς, ὅτε φυσικῶς καὶ εὐκόλως θὰ προσήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ Ἑλληνικαί. Δὲν προέβλεπον δὲ τότε ὅτι ἡ Αὐστρία ἤθελεν ἀληθῶς ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικὴν ταύτην, καθ' ὅσον αὐτὴν καὶ ἀπέβλεπε.

Μετὰ τρεῖς δ' ἡμέρας, μεταβὰς πάλιν εἰς τὴν Ῥωσικὴν Πρεσβείαν, ἔμαθον παρὰ τοῦ Συμβούλου Ὁκούνορ, καί, μετὰ ταῦτα, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Πρέσβεως, ὅτι οὗτος μάτην ἐπεδίωξε τὴν προσέλευσιν ἡμῶν, οἷαν ἐγὼ τὴν ἐζήτουν, ὅτι ἡ περὶ συμβουλευτικῆς φωνῆς ἀπόφασις ἦν ἤδη ὁριστική, ὅτι αὐτὸς ἐσκέπτετο νὰ διαμαρτυρηθῇ περὶ τούτου· ὅτι ὅμως ἐν γένει τοῦ Συνεδρίου ἡ τάσις προοιωνίζετο μᾶλλον συμβιβαστική, καίτοι οὐχὶ ἀπηλλαγμένη αὐστηρότητος ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς διαγωγῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἔσπευσα λοιπὸν καὶ περὶ τούτων ἀμέσως νὰ τηλεγραφήσω, καὶ συγχρόνως συνέταξα μακρὸν ὑπόμνημα γαλλιστί, τεῖνον εἰς τὸ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ παντὸς τοῦ Κρητικοῦ ἀγῶνος οὐδαμῶς παρέβη τοὺς ὅρους τῶν διεθνῶν καθηκόντων. Ἀνέγνω δὲ τοῦτο ἰδιαιτέρως εἰς τὸν κ. Stackelberg καὶ τὸν τότε διὰ τὰ τοῦ συνεδρίου ἐκ Πειρουπόλεως σταλέντα Κόμητα Jomigny, καὶ ἀμφότεροι θερμῶς τὸ ἐνέκριναν. Ὁμοίως ὁ Κόμης Σόλμς τῆς Γερμανίας, εἰς ὃν ἐπίσης κατόπιν κατέστησα αὐτὸ γνωστόν.

Τῇ 18/30 Δεκεμβρίου τὸ ἑσπέρας, καλέσας με αὐθις ὁ Λαβαλέττ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, μοὶ ἀνήγγειλε τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν πασῶν τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ Συνέδριον, ἀλλὰ μετὰ ψήφου μόνον συμβουλευτικῆς. Πρὸς ταῦτα δὲ τῷ εἶπον ὅτι, πρὶν ἢ ὠρισμένως ἀπαντήσω εἰς τὴν γενομένην μοι κοινοποίησιν, ἔχω ἀνάγκην νὰ περιμείνω, ἅς ἐζήτησα ὁδηγίας, καὶ τῷ προσέθηκα ὅτι ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἐκτείνῃ ἐφ' ἡμῶν, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην,

χειρα προστάτιδα, διότι, ὥς διὰ μακρῶν τῷ ἀνέπτυξα, τῆς Ἑλλάδος ἡ πρόοδος συνάδει μετὰ τῶν τιμαλφεστέρων τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας συμφερόντων. Τοῦτο δὲ καὶ μοὶ συνωμολόγησεν, ῥητῶς εἰπὼν μοι ὅτι, ἂν ποτε ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἀνατολὴ ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς, πρέπει νὰ περιέλθῃ, οὐχὶ εἰς ἄλλας χειρας ἢ τὰς Ἑλληνικάς.

Συγχρόνως δ' ἔλαβον καὶ ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ἀφορῶσαν νὰ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ μὴ ἐγκρίνῃ τὴν μὴ εἰς ἴσῃν μοῖραν ταῖς λοιπαῖς Δυνάμεσιν ἐγκατάταξιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον, καὶ ἔπεμψα τὸν κ. Ρῶκ νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτὴν ἰδιοχείρως εἰς τὸν Ὑπασπιστὴν τῆς ὑπηρεσίας.

Καὶ παντοίως δ' ἄλλως θέλων νὰ ἐπενεργήσω ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ δι' αὐτῆς ἐπὶ τῆς γνώμης τῆς κυβερνήσεως, ἐπροσπάθουν νὰ ἐμπνεύσω ἐφημεριδογράφους, ἢ νὰ πείσω ἄνδρας, ὧν ἡ φωνὴ εἶχε κῦρος. Οὕτως, διὰ μακρῶν συνδιελέγην μετὰ τοῦ St Marc Girardin, καὶ προσεκάλεσα αὐτὸν εἰς πρόγευμα, εἰς ὃ ὅμως δὲν ἦλθεν, ἐξηγήσας ὅτι δὲν ἐδυνήθη. Ἐπισκεφθεὶς δὲ καὶ τὸν κ. Drouan de Lhuis, ὃν εὗρον κατ' ἀρχὰς αὐστηρῶς κρίνοντα τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀκούσας τῶν ἐκθέσεων καὶ ἐξηγήσεών μου, βαθμηδὸν κατεπείσθη, ἐδείχθη φιλικώτατος πρὸς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς ἐμέ, καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς συνεντεύξεως ἡμῶν ἐκείνης, μοὶ ἔδωκε τὴν φωτογραφίαν μετὰ τῆς ὑπογραφῆς του.

Ἄλλ' ὁ μὲν κ. Λαβαλέττ, ὅστις, ὥς μοὶ εἶπεν ὁ Σόλμς, ἐξεφράσθη ὅτι ἦν μετ' ἐμοῦ εὐχαριστημένος, ὁσάκις μὲ ἀπῆντα, ἐπροσπάθει οὐχ ἥττον νὰ μὲ πείσῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς καθῆκον καὶ συμφέρον εἶχε νὰ ὑποκύψῃ ὑπὸ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου, καὶ νὰ παραδεχθῇ ἀγογγίστως τὰς ἀρχάς, αἷς αὐτὸ ἠθέλε καθιερώσῃ. Ἐκ δὲ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ περιέμενον ὁδηγίας περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, ἐλάμβανον τηλεγράφημα διατάττον με νὰ ζητήσω παρ' αὐτοῦ τῆς Κρήτης τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος προσάρτησιν!

Καὶ τοῦτο μὲν τὸ τηλεγράφημα ἐννοεῖται ὅτι ἔθῃκα κατὰ μέρος, ὥς μὴ ὑπάρξαν. Πληροφορηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Πρέσβεως

τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Λαβαλέττ ἔμελλε νὰ ἐκφράζεται αὐστηρῶς κατὰ τῆς Ἑλλάδος, προσάπτουσα αὐτῇ παράβασιν τῶν καθηκόντων τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, συνέταξα σχέδιον προσφωνήσεως πρὸς τὴν Σύνοδον, εἰς ἀπάντησιν τῆς τοιαύτης ἐνδεχομένης μομφῆς, καὶ ἀνέγνων αὐτὸ τῷ Κόμητι Στακελβέργ, ὅστις τὸ ἐπεδοκίμασεν.

Συνέδριον Παρισίων.

Ἄλλὰ τὸ Σάββατον, 28 Δεκεμβρίου/9 Ἰανουαρίου 1869, ἦλθε τέλος τὸ προσδοκώμενον ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα, διατάττον μοι νὰ μὴ μετάσχῃ τῆς Συνδιασκέψεως, ἂν δὲν δοθῇ τῇ Ἑλλάδι ἡ αὐτὴ θέσις μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Τῇ αὐτῇ δ' ἡμέρᾳ, ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἦλθε πρὸς με ὁ Ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, κ. Lafontaine, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ μοὶ ἀναγγεῖλῃ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν συνεκροτεῖτο ἡ πρώτη συνεδρίασις τῆς Συνδιασκέψεως, καὶ νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἂν προτίθηναι νὰ παρευρεθῶ εἰς αὐτήν. Ἐπὶ τούτοις τὸν ἀντηρώτησα, ἂν γνωρίζῃ ὑπὸ τίνα ἰδιότητα ἀπεφασίσθῃ νὰ γίνῃ ἡ Ἑλλὰς δεκτὴ εἰς τὸ Συνέδριον, καί, ἐπειδὴ δὲν ἐδύνατο νὰ μοὶ τὸ εἰπῇ, τῷ εἶπον ὅτι θὰ ἔλθω μὲν τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἵνα πληροφορηθῶ περὶ τούτου· ἀλλ' ὅτι, ἂν ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος πρόκηται νὰ μὴ ᾖ ἡ αὐτὴ πρὸς τὰς τῶν λοιπῶν Δυνάμεων, λυποῦμαι ἀναγκαζόμενος ν' ἀποφανθῶ ὅτι θέλω μείνῃ ἀπέχων τοῦ Συνεδρίου.

Τῷ ὄντι δὲ τὸ ἐσπέρας, ὀλίγον πρὸ τῆς ὀρισθείσης ὥρας, ἀπῆλθον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, καὶ ὁ Μαρκήσιος Λαβαλέττ, δεχθεὶς με ἀμέσως εἰς τὸ γραφεῖόν του, μοὶ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διὰ τὴν ἀφίξίν μου. Ἀλλ' ἐγὼ τῷ ἀπέτεινα, ἣν ἐρώτησιν εἶχον ἀπευθύνη τὸ πρωῒ καὶ τῷ κ. Λαφονταίν.

— Ἄλλὰ τοῦτο, μοὶ εἶπε, καλῶς τὸ ἠξεύρετε. Σᾶς εἶχον ἤδη εἰπῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἰσέρχεται μόνον ἐπὶ φωνῇ συμβουλευτικῇ.

— Ἐπειδὴ μ' ἐμηνύσατε σήμερον τὸ πρωῒ, ἀπῆντησα, ἤλπισα